

naše teme

fra Antun Badurina, TOR

Zavjet poslušnosti u Provinciji franjevac trećoredaca glagoljaša sv. Jeronima u Hrvatskoj

1. Uvod

O redovničkim zavjetima općenito, pa tako i o zavjetu poslušnosti, danas se u mojoj Provinciji sustavnije govori u novicijatu i na duhovnim vježbama prije zavjetovanja, a u tijeku daljnjeg redovničkog života još na ponekoj duhovnoj obnovi. Sva ostala edukacija prepuštena je osobnoj inicijativi i znatiželji pojedinaca te brizi viših poglavara i uprave, najčešće kada treba riješiti neki slučaj redovničkog neposluha.

U prošlosti, još za moga sjećanja, tih je prigoda zajedničkog upoznavanja i suočavanja s teologijom i praksom zavjeta poslušnosti bilo mnogo više: čitanje duhovne literature za vrijeme ručka (u novicijatu); čitanje Pravila i Ustanova petkom u svim zajednicama; zajedničko „duhovno štivo“ od pola sata u svim odgojnim razdobljima; javni ispit savjesti na pokorničkim zborovima koji se najčešće odnosio na vršenje zavjeta i dnevnoga reda; osobni razgovori i upozorenja odgojitelja i poglavara. „Kult Pravila“ i „Kult zavjeta“¹ bile su najzastupljenije teme nabrojanih prigoda.

¹ O. Ljudevit COLIN, *Kult Pravila*, Zagreb 1957, preveli s francuskoga i tiskali ciklostilom bogoslovi TOR; Lj. Colin, *Kult zavjeta*, Zagreb 1960, preveli s francuskoga i tiskali ciklostilom bogoslovi TOR.

Kada mi je ponuđeno da napišem za časopis *Propositum*² nešto o tome kako se zavjet poslušnosti živi u našoj hrvatskoj kulturi, zaključio sam da to nadilazi moje sposobnosti jer su urednikove upute za oblikovanje članka podrazumijevale dublje kulturološke, sociološke, psihološke i antropološke uvide, poznavanje mentaliteta pojedinih krajeva Hrvatske, pa čak i stanovita istraživanja (ankete, testovi) o vršenju toga zavjeta. No kada sam dobio slobodu da temi mogu pristupiti prema svojim mogućnostima, pružam ono što mogu: određenu informaciju o stanju u hrvatskoj provinciji sv. Jeronima, i to tragom uvodno natuknute razlike između sadašnjeg i nekadašnjeg stava prema zavjetima te sa stajališta vlastitog odgoja i osobnog iskustva odgojitelja i poglavara. To iskustvo je u praksi zapravo susret s nizom pojedinačnih i različitih reakcija gojenaca i braće u području zavjeta poslušnosti koje nije lako svesti na isti nazivnik. Smatrao sam korisnim dodati i povijesni osvrt na duhovnu baštinu Provincije ili duhovni kontekst koji je oblikovao naše stavove.

Prihvaćanje rizika pisanja o zavjetu poslušnosti, unatoč osjećaju nekompetentnosti, doživljam također kao čin poslušnosti (o. general je, naime, uporno tražio takav prilog iz Provincije), vrlo sličan sađenju kupusa naopačke, čime je sv. Franjo iskušavao dvojicu mladića koji su željeli stupiti u Red.³

2. Uvid u zavjet poslušnosti tijekom osobne formacije

U zajednicu sam ušao kao jedanaestipogodišnji dječak i bilo mi je sasvim prirodno slušati starije kao što sam slušao roditelje kod kuće i primiti ukor ako nisam poslušao. Godine i zaborav su izbrisali moguća mladenačka traženja i otkrića. Sjećanja glede upoznavanja zavjeta poslušnosti zgusnula su se i vezala uz dva imena – dva učitelja poslušnosti, u čitavom razdoblju redovničke formacije. To su: p. Alonso Rodriguez (1526.-1616.), isusovac, u novicijatu, i p. Lothar Hardick, OFM, u bogosloviji.

Tijekom čitave godine novicijata (1963./64.) čitali smo u blagovalištu za vrijeme ručka glasovitu knjigu p. Rodrigueza „Vježbaj se u savršenosti i kršćanskim

² *Propositum* je časopis braće i sestara Trećega franjevačkoga reda za povijest i duhovnost (izlazi istovremeno na talijanskom, engleskom, francuskom, španjolskom, njemačkom i portugalskom jeziku). Ime je preuzeto iz apostolskog pisma pape Ivana Pavla II. „*Franciscanum Vitae Propositum*“ (Franjevački način života...) od 8. prosinca 1982., kojim se odobrava Pravilo i život braće i sestara Trećega samostanskog reda sv. Franje. Uredništvo je u Rimu. Moj članak je na talijanski jezik preveo dr. fra Josip Marčelić, uz doprinos druge braće. Vidi: Vol. 13, Nr.1, December 2010, str. 10-32.

³ John MOORMAN, *Novi cvjetici svetoga Franje*, Zagreb 1995, Teovizija, str. 56.

krepostima⁴ i komentirali između sebe autorove slikovite primjere kojima je ilustrirao izlaganja. Tko ne bi zapazio anegdote o savršenoj ili „slijepoj poslušnosti“ i o neobičnim odgojnim metodama

drevnih monaha koji su svojim učenicima naređivali „vrlo često takvo što, što je na prvi pogled izgledalo nerazborito i ludo, da ih kušaju da li mogu podvrći svoj sud i pravo podrediti svoju volju“.⁵ Opat Nestor je, stoga, stupajući u Red, govorio ovako: „Ja i magarac smo jedno te isto. Sve što god mu se natovari nosi bez oklijevanja. (Ego et asinus unum sumus. Quidquid ei imponitur, hoc portat, et sine mora.“⁶ Tanquereyev Pregled duhovnog bogoslovja što nam ga je o. učitelj izlagao bio je dosadan i nezanimljiv prema slikovitom isusovcu s obiljem anegdota iz duhovnog života.

Odajući sada priznanje klasičnom vodiču duhovnosti p. Rodriguezu i njegovu genijalnom djelu, želim naglasiti da sam ga, kao šenaestogodišnjak, shvatio kao učitelja pasivne poslušnosti koja od poglavara očekuje potpunu inicijativu i zato čeka samo njegov poticaj ili odluku. Autor, doduše, govori i o inicijativi podložnika, ali vrlo skromno i rubno. Mojoj naravi je vjerojatno odgovaralo ono prvo. Sada mislim da je p. Rodriguez, redovnik s glasom svetosti, skicirao teško dostižni ideal zrelog redovništva koji nama početnicima nije bio dovoljno obrazložen i razvojno stupnjevan. Njegovu asketskom konceptu mrtvenje, posebice savršena poslušnost i poniznost, bilo je najsigurnije sredstvo na putu svetosti. Manjkalo je međutim kristološkog obrazloženja i motivacije. Poglavari je bio u središtu života, on je bio „glas Božji“ i siguran put prema savršenstvu. Pri tome se slabo ili nikako razlikovalo zreli autoritet od autoritarnosti.

U bogosloviji sam se sreo s osobom i mišlju glasovitog franciskanologa p. Lothara Hardicka, OFM. Kao predstavnik trećoredskih bogoslova sudjelovao sam na III. seminaru svih franjevačkih klerikata iz Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine, koji se održavao od 10. do 24. rujna 1970. na Trsatu, velikom franjevačkom marijanskom i hodočasničkom svetištu u sjevernojadranskom gradu Rijeci. Tema seminara: Suvremeni problemi franjevačke obnove.⁷ Makar je p. Hardick bio glavni predavač s više važnih franjevačkih tema, meni se usjeklo u sjećanje tek izlaganje: Razgovor o poslušnosti i autoritetu. Tu on sažima svoja dugogodišnja istraživanja sv. Franje i njegovih Spisa ovako: „Kad bih smio kratko iznijeti Franjinu koncepciju poslušnosti, tada bih rekao: Franjo vrlo jasno pokazuje mnogostruku poslušnost, i to redom po vrijednosti. Prva je poslušnost

---

⁴ O. Alfonso RODRIGUEZ, *Vježbaj se u savršenosti i kršćanskim krepostima*, sa španjolskog preveli i izdali oo. Kapucini na Rijeci, Rijeka 1905.

⁵ *Isto*, III. dio, str. 194.

⁶ *Isto*, III. dio, str. 194.

⁷ *Suvremeni problemi franjevačke obnove*, zbornik, Zagreb 1970, Umnoženo ciklostilom franjevačkog samostana Zagreb, Kaptol 9.

prema Bogu. Tu pripada također ona prema Crkvi i prema vlastitoj savjesti: „*quae non sunt contra animam*“. Crkva i savjest u odnosu na Boga. Druga spada u okvir datosti unutar „*regula et vita nostra*“. Treća je „*caritativa oboedientia ad invicem*“. A istom četvrta je „*oboedientia erga superiorem*“. A ta četvrta forma poslušnosti ne smije nikada doći u konflikt s prvim trima. Mora se uvijek gledati cjelina, ali ovaj je poredak: Bog, *regula et vita nostra*, *caritativa oboedientia ad invicem*, *oboedientia erga superiorem*. Mi smo taj red okrenuli“.⁸ U ovoj koncepciji poslušnosti poglavar svakako nije u središtu niti na prvom mjestu. On je sluga zajedničkoga ideala i dobra braće. Makar je čitavo izlaganje puno mudrosti, želim ipak još izdvojiti zaključne retke: „Za poslušnost prema mojoj bratskoj zajednici kojoj pripadam i poglavarima koji zastupaju zajednicu, vrijede dva pravila. Prvo: Ako sam pozvan na suradnju, moram je prihvatiti. Ako Red, Provincija pita: Imate li prijedloge?, moramo ih dati. I zato gubimo pravo na mrmljanje. A drugo: Uvijek moramo biti sposobni sebe zaboraviti. To se traži i od nogometne momčadi, a i mi to treba da imamo.“

I još jedno: Nemojte nikad zaboraviti da mi ne živimo samo nadnaravno, nego se moramo u našim zajednicama obazirati i na antropološke i sociološke datosti, inače grijeshimo i protiv zakona Božjega. A to se vrlo lako događa! Mislimo da se dobrom nakanom i sv. pričešću može riješiti nešto što bismo trebali od sociologije naučiti. Jedan konkretan primjer na drugom području: Stare konstitucije traže da se bratu koji se odao pijanstvu nalože desetodnevne duhovne vježbe. Danas takve šaljemo k liječniku!⁹

Ta dva imena, ta dva autoriteta u najvećoj su mjeri stvorila okvir u kojima se kreće, sukobljava i usklađuje moj pogled i moje ponašanje prema zavjetu poslušnosti.

3. Zavjet poslušnosti u baštini vlastite Provincije

Bilo kakav kulturološki opis i uvid mora uvažiti čimbenike povijesti tj. trajanja i kontinuiteta određenih vrijednosti jer oni oblikuju mentalitet i stavove. Provincija sv. Jeronima u Hrvatskoj spada među najstarije u našem Redu T.O.R. Iza sebe ima razdoblje samostalnosti do 1602., a od te godine ujedinjenja do danas razdoblje zajedništva s drugim provincijama Reda. Prve grupe redovnika trećoredaca nalazimo u Hrvatskoj već u drugoj polovici XIII. stoljeća. Četrnaesto stoljeće predstavlja fazu povezivanja i institucionaliziranja raštrkanih zajednica u jedinstvenu Kongregaciju s provincijalnim ministrom i upravom, a u petnaestom

⁸ Isto, str. 77.

⁹ Isto, str. 84.

stoljeću papa Siksto IV. (1471.-1484.) 8. travnja 1473. daje našoj Kongregaciji puno crkvenopravno priznanje, i određuje joj ime po slavnom crkvenom ocu sv. Jeronimu, rođenom u našim krajevima.

Postoje podaci, dokumenti i provincijska predaja iz čega je jasno da su naši predšasnici postojano slijedili „evanđeoski put u trajnom obraćenju“ – puk ih je nazivao „eremiti od pokore“ i posvećivali se „djelima milosrđa, s posebnom skrbi za siromahe“, uključujući i bolesne, osobito zaražene – kako današnje Ustanove Reda opisuju naš identitet (članak 2). Evanđeoski duh podrazumijeva, naravno, opsluživanje zavjeta. Plodovi takvoga života su svetački likovi redovnika koji se javljaju u svakom stoljeću. U obdržavanju zavjeta poslušnosti zabilježeni su poneki pojedinačni ispadi samovolje, ali ne sablažnjivi ekscesi ili dugotrajnije i raširene pojave neredovničkog ponašanja. Možda su tome pridonijele, kod određenog broje redovnika, i disciplinske mjere koje su takvo ponašanje sprječavale i predviđale oštre kazne.

Želim nabrojiti nekoliko bitnih činjenica koje potvrđuju da se redovnički život zajednice, od svojih početaka, kretao u matici crkvenosti i trećoredske karizme. Te poznate činjenice odgajale su i usmjeravale naraštaje braće.

a) U zajednici je sačuvan kodeks iz druge polovice XIV. stoljeća (mnogi su na žalost nestali), ispisan prekrasnim slovima glagoljice (staro slavensko pismo) i starohrvatskim jezikom - koji je zapravo priručnik trećoredske duhovnosti. „Sadržaj ovoga kodeksa upućuje na to da je pripadao jednoj vrlo strogoj, pokornički orijentiranoj zajednici – franjevcima trećoredcima glagoljašima, koju je sačinjavao velik broj pustinjaka, dobrovoljnih pokornika, milosrdnih samaritanaca koji rade u leprozorijima, zatim svećenika glagoljaša, ispovjednika priprostoga puka i kapelana u lazaretima“.¹⁰ U kodeksu je sačuvan i prijevod Pisma vjernicima I. sv. Franje Asiškoga koji se smatra prvim nacrtom trećoredskog duhovnog usmjerenja, preveden na hrvatski. To je, uz „Il codice 225 della Biblioteca Guarnacci di Volterra“ – Vo-225, sa sačuvanim latinskim tekstom, koji je otkrio i objavio P. Sabatier 1900., još jedini sačuvani tekst Pisma iz srednjega vijeka.¹¹ Uz Pismo nalaze se u našem središnjem provincijskom arhivu i dva prijevoda Pravila Nikole IV. iz 1453. i 1466. godine te informacija o trećem (izgubljenom) iz 1432. Bila bi nam dragocjena istraživanja o vezama koje su postojale između tadašnje hrvatske samostalne Kongregacije i ostalih europskih trećoredskih zajednica i duhovnih središta (Utrecht, Italija, možda Španjolska).

---

¹⁰ Petar RUNJE, *Pokornički pokret i franjevci trećoredci glagoljaši (XIII.-XIV. st.)*, Zagreb 2001, Novaja i vethaja, izd. Provincijalat franjevac trećoredaca i Kršćanska Sadašnjost, str. 163.

¹¹ Petar RUNJE, *Dio „Pisma vjernicima I“ sv. Franje u srednjovjekovnom hrvatskom prijevodu u Ivančičevu zborniku*, Kačić XXV, Zbornik fra Karla Jurišića, Split 1993. Acta Provinciae SS. Redemptoris OFM in Croatia, str. 437-448.

b) Konstitucije fra Šimuna Klimantovića (bio je zapisničar i redaktor, pa se po njemu zovu) koje su nastale 12. travnja 1492. na provincijskom kapitolu u samostanu sv. Pavla Pustinjaka na otočiću Galevcu kod srednjojadranskog grada Zadra. „Konstitucije se sastoje od 38 točaka. U njima se propisuje kako se ima vladati u slučajevima kada pojedini brat i braća ne vrše svoje redovničke dužnosti ili se loše vladaju. To je zapravo penalni zakon za prekršitelje, one koji ne obdržavaju Pravilo i Oporuku i ne žive redovnički. U tih 38 točaka naglašen je strogi stil i način pokorničkog života braće redovnika u provinciji Dalmaciji“.¹²

Predviđene su oštre kazne za samovolju redovnika i za nekorektne odnose prema poglavarima, što se uglavnom ticalo održavanja zavjeta poslušnosti.

c) Generalni ministar o. Antun de Sillis (1607.-1613.), koji je ostao upamćen kao „učen i svet“ redovnik i poglavar, dva puta je pohodio našu Provinciju nakon sjedinjenja s Redom i oba puta predsjedao provincijskom kapitolu. Ostavio je zanimljivo svjedočanstvo o našim tadašnjim prethodnicima: „Et certe cum Fratres nostri Ordinis ab initio vitam eremiticam affectarent, credendum est, eos non habuisse interulas lineas, sed asperam et rudem tunicam super carnem nudam; nec in plumeis lectis cubasse, sed super nudam humum vel super tabulas aut struem lignorum, vel ad plus super stratum foliorum foeni vel palearum... Et hodie tam laudabilis austeritas perseverat adhuc apud Dalmatas nostri Ordinis Fratres, ut ipsemet ego in Visitationibus generalibus fui expertus“.¹³

d) Snažan utjecaj na oblikovanje redovničkoga duha, pa tako i asketsko-teološkog stava prema poslušnosti, izvršio je manje primjetljiv činitelj, a to je knjiga „Nasljeduj Krista“ Tome Kempenca (1379.-1471.). Ona je najprevođenija knjiga nekog stranog autora na hrvatski jezik. Prvi prijevod učinio je Kempenčev suvremenik Marko Marulić (1450.-1524.), poznati latinski pisac i „otac hrvatske književnosti“, jedan od idejnih sudionika postridentske obnove u Europi (po smrti sv. Franje Ksaverskoga našli su kraj njega samo Bibliju i tadašnji književni Marulićev bestseler „De institutone bene beateque vivendi“), čovjek sveta života i veliki štovatelj sv. Franje Asiškoga. Iza njega je slijedilo oko četrdeset prijevoda do danas, u koje se ubrajaju i oni učenog isusovca Bartola Kašića (1575.-1650.) te bl. Alojzija Stepinca (1898.-1960.), zagrebačkog nadbiskupa i kardinala, odanog člana svjetovne trećoredske zajednice sv. Franje. Zavirio sam u knjižnicu svoga samostana sv. Mihovila u Zadru i učas pronašao jedanaest raznojezičnih izdanja Kempenčeva

¹² Petar RUNJE, *Fra Šimun Klimantović i Konstitucije 1492.*, Iskoni be slovo, zbornik radova, Zagreb 2001, Novaja i vethaja, Provincijalat franjevac trećoredaca i Kršćanska Sadašnjost, str. 189-190.

¹³ Stjepan IVANČIĆ, *Povjestne crte o samostanskom III. Redu sv. Franje po Dalmaciji, Kvarneru i Istri*, Zadar 1910, izdao autor, str. 78.

djela od 1691. do 1998. (ranija izdanja su propala, kao i mnoge druge stvari, prilikom izгона redovnika iz prijašnjeg samostana 1806. od francuskih okupacijskih vlasti i prisilne seobe).¹⁴ Govor o poslušnosti, poniznosti, podložnosti crvena je nit ove duhovnosti („devotio moderna“) koja se ponavlja kao refren. Evo podsjetnika:

„Valde magnum est in oboedientia stare, sub Praelato vivere et sui iuris non esse.“ (Velika je stvar biti poslušan, živjeti pod paskom poglavara i ne biti sam svoj gospodar.)¹⁵ ili: „Dominus: Filii, qui se subtrahere nititur ab oboedientia ipse se subtrahit a gratia; et qui quaerit habere privata, amittit communia“ (Sinci, tko se nastoji izmaknuti poslušnosti, izmiče se milosti i, tko namiče sam sebi, izmiče mu zajedničko.);¹⁶ ili još: „Disce voluntates tuas frangere; et ad omnem subiectionem te dare“ (Uči lomiti svoju volju i potpuno se podložiti).¹⁷ Mnogim redovnicima bila je ova dragocjena knjižica dnevni vade-mecum.

e) U provincijskom povijesnom sjećanju spominje se podatak da je 1768. zajednica imala 124 redovnika (od toga 88 svećenika), što je najveći zabilježeni broj. Svega trinaest godina kasnije broj se smanjio za 50 redovnika. Razlog: vladini anticrkveni zakoni koji su išli do ukidanja samostana i zabrane primanja kandidata. U očitoj opasnosti redovničke stagnacije, pojavio se jedan izuzetan i snažan lik, o. Antun Juranić (1719.-1799.), koji je po svome duhovnom i intelektualnom formatu nadrastao okvire Provincije koju je volio i za koju se žrtvovao. Pet puta je biran za provincijala (1756.-87.), dva puta za povjerenika generala, četiri puta je sudjelovao na generalnim kapitulima te je 1773. biran za generalnog vijećnika, a 1788. dobio je od pape počasni naslov generala (exgeneralis). Svojom vještinom i prijateljskim vezama s državnim i crkvenim vlastima uspio je spriječiti primjenu antiredovničkih uredbi ne samo za našu provinciju već i za druge redove u ondašnjoj mletačkoj republici. Priredio je i tiskao (u Veneciji i Rimu) osam različitih knjiga duhovnog i liturgijskog sadržaja, a s posebnim marom preveo je na hrvatski jezik i tiskao u Rimu 1788. Pravilo koje mu je trebalo u obnovi redovničkoga duha. U kojoj mjeri je uspio smiriti uznemirene duhove i povratiti visoki standard redovničkoga života, svjedoči činjenica da je zajednica služila kao primjer uspjele obnove, a o. A. Juranić postao je svojevrstnim savjetnikom i duhovnim ekspertom mnogim muškim i ženskim zajednicama, ali i biskupima. Poznat i cijenjen obavio je mnoge duhovne vježbe,

---

¹⁴ Našao sam 5 hrvatskih izdanja, 3 latinska, 2 talijanska i jedno njemačko izdanje.

¹⁵ *De imitatione Christi libri quatuor*, editio octava, Ratisbonae 1957. S. Sedes Apost. et S. Rituum Congr. Typographia, Liber I, Caput 9,1; Toma KEMPENAC, *Nasljeduj Krista*, Zagreb 1998., preveo i izdao Antun Jarm, str. 27.

¹⁶ *Isto*, Liber III, Caput 13,1; str. 116.

¹⁷ *Isto*, Liber III, Caput 13, 11; str.116.

poslanstva, propovijedi, bio župnikom i ispovjednikom. Kontinuitet Provincije usko je vezan s njegovim imenom.¹⁸

f) Najveća ugroženost za opstanak Provincije bila je u prvoj polovici XIX. stoljeća. Napoleonova prosvjetiteljska vlast nastavila je, nakon austrijske i venecijanske, s anticrkvenim odredbama. Tako je na temelju „*Restrizioni delle Corporazioni religiose*“ (Milano, 8. veljače 1806.) ukinuto osam naših samostana, a mnogi redovnici, smatrajući tu uredbu privremenom, nisu se vratili u preostale samostane, nego su se sekularizirali. Posljedica je bila najmanji broj redovnika u povijesti, svega 32 (18 svećenika). Uz ostale vrijedne i uporne borbe za opstanak, Providnost je darovala zajednici osobitog karizmatika obnove o. Josipa Dujmovića (1833.-1884.), koji je 1869. prvi put izabran za provincijala, kao tridesetogodišnjak, a potom još tri puta. Njegov program obnove u 30 točaka učvrstio je redovnički duh, unaprijedio odgoj i obrazovanje kandidata te oživio i pomladio Provinciju do te mjere da je mogla pomoći obnovi i širenju Reda. Plod njegovih nastojanja su njegovi suradnici i učenici, izvrsni redovnici, npr. o. Dragutin Parčić, leksikograf, slavist i izumitelj nacionalne važnosti, o. Stjepan Ivančić, povjesničar Provincije i Reda, o. Danijel Zec, provincijal i prokurator Reda, o. Vjekoslav Canzutti, apostol III. svjetovnoga reda, o. Stanko Dujmović, suorganizator američkih provincija, o. Jacinto Buić, nasljednik u provincijskoj službi (3 mandata) i nastavljач njegova djela obnove itd. Za izuzetnog redovnika, prerano preminulog o. Josipa, posvjedočio je njegov školski kolega iz Rima i prijatelj p. Emigidij Maricotti (generalni ministar od 1885. do 1897.), kad je čuo da se razbolio: „*Raccomandiamolo a Dio che ce lo salvi, giacché è veramente una vita preziosa; e sarrebbe per il nostr’Ordine una essiziale sventura il perderla.*“¹⁹ Godinu dana prije smrti izdao je dokument o novicijatu i odgoju kandidata nakon novicijata. U 31 točki programa propisuje detaljno dnevni red novaka od ustajanja i lijeganja i sadržaj poučavanja. Npr. dva puta tjedno novacima treba govoriti o Pravilu, Ustanovama te papinskim bulama i dekretima koji se odnose na redovnički život. Zanimljiv je i propis o čitanju p. A. Rodrigueza, njegova duhovnog učitelja, čije djelo mu je stalno bilo pri ruci, što je dočekalo i moj naraštaj, nakon gotovo jednog stoljeća. „Iz sadržaja ovih disciplinskih propisa odražava se pokornički duh koji je bio svojstven našima starima i cijeloj Provinciji u toku njezine prošlosti do novijega doba.“²⁰

¹⁸ S. IVANČIĆ, *N. dj.*, str. 184-191; Marko JAPUNDŽIĆ, Hrvatski franjevački biografski leksikon, Zagreb 2010, izd. Hrvatski Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, str. 274.

¹⁹ S. IVANČIĆ, *N. dj.*, str. 196.

²⁰ Nikola GREGOV, *Školovanje u Provinciji franjevaca trećoredaca glagoljaša*, Zagreb 1990, Novaja i vethaja, Provincijalat franjevaca trećoredaca, str. 90.

g) Novije doba karakterizira zahtjev II. vatikanskog sabora redovničke obnove i učestale franjevačke obljetnice (Franjo, Klara, Antun Padovanski, Pravilo) koje su proširile i produbile poznavanje franjevačke baštine odgovarajućim knjigama, simpozijima i zbornicima. Ono što spada u kontinuitet koji oblikuje i predstavlja provincijsko mišljenje i postupanje za naše doba jest djelo o. Srečka Badurine (1930.-1996.), šibenskog biskupa posljednjih devet godina svoga života. On je, naime, diplomirao na Alfonsianumu u Rimu 1968. s temom „L'adattamento della vita religiosa alle mutate condizioni dei tempi“.²¹ Preveo je na hrvatski poruku petero generalnih ministara franjevačkih redova „Osamstota obljetnica rođenja sv. Franje“ (1981.), preveo je i priredio za tisak, sa suradnicima, novo Pravilo našega Reda (1984.), proučavao Pravilo, o njemu pisao i govorio (vodio duhovne vježbe), pa je tako nastala knjiga „Putovima obnove...“²² a u njoj vrijedan komentar Pravila. Imenovan je provincijskim delegatom za izradu novih Ustanova, prevodio je članke o trećoredskoj duhovnosti.²³ U Rietiu je, na susretu uprava franjevačkih Redova 1983., održao izlaganje „Svjedočanstvo bratske ljubavi danas“, a na generalnom kapitolu našega Reda u Rimu, iste godine, predavanje: Carisma dell'Ordine nella nostra Provincia.²⁴ Sudjelovao je i na kapitolu Reda 1995., kao biskup, s izlaganjem Sinoda biskupa i posvećeni život.²⁵ Taj cjelokupni rad nije ostao nezapažen, ne samo u franjevačkim nego i širim redovničkim krugovima.²⁶ U svom proučavanju koncilskog nauka o redovništvu, poslušnost definira „kao vjerno slušanje Božje volje, priznajući je i kad govori preko krhkog sredstva kao što je poglavar, koje ne smije izgledati suprotstavljeno demokratskoj slobodi kako je doživljavaju i cijene laici“, te zaključuje: „Mislim da na ovom području treba još mnogo raditi, osobito u odgoju. Moglo bi se reći da smo zapravo pozvani na istinsko obraćenje od pasivne na aktivnu poslušnost. To uključuje i novo poimanje vršenja autoriteta: više 'u skladu sa suvremenom evolucijom društva', kako kaže P. Tillard“.²⁷

²¹ S. BADURINA, *Analecta TOR* 1968, 1, 71-99; *Prema novoj zrelosti*, Zagreb 1989, Kršćanska Sadašnjost i Provincijalat franjevac trećoredaca, str. 153-177.

²² S. BADURINA, *Putovima obnove Trećega samostanskog Reda Svetoga Franje*, Zagreb 1996., Novaja i vethaja, Provincijalat franjevac trećoredaca.

²³ Preveo: R. PAZZELLI, *Tau - pokornički i franjevački znak*, Vjesnik franjevac trećoredaca 18/1981, 1, 57-61; L. TEMPERINI, *Duhovnost franjevačkog reda od pokore*, VFT 19/1982, 1, 52-59.

²⁴ S. Badurina, *Prema novoj zrelosti*, str. 221.

²⁵ Acta TOR S. Francisci, CVIII Capitulum generale, 4-6 Iunii 1995., Vol. XIV, 30, 1995, str. 660-666.

²⁶ Maneta MIJOČ, *U procjepu između karizme vlastitoga Reda te zahtjeva i potreba vremena*, Vjesnik đakovačke i srijemske biskupije 1998, br. 2 i 3. Obilato citira članak o Prilagodbi redovničkoga života.

²⁷ Srećko BADURINA, *Prema novoj zrelosti*, str. 169.

4. Iskustvo odgojitelja i poglavara

Prebirući po pamćenju ono bitno u osobnom odgoju za poslušnost (Rodriguez-Hardick) i nabrajajući neke formativne točke baštine koje tvore religiozno-kulturološki kontekst (istražitelj povijesti bi vjerojatno istaknuo više čimbenika ili ih drugačije vrednovao), ne bih smio preskočiti spomenuti jedan značajan period u životima nas starijih redovnika koji bih nazvao „postkoncilski vakuum“. Trajao je gotovo trideset godina. Bilo je to vrijeme izrađivanja novoga Pravila (odobreno 1982.), eksperimentalnih Ustanova (nove su odobrene 1991./1992.), odustajanje od mnogih disciplinskih propisa. Rasprave su se otvarale na svim razinama, mnogo toga se relativiziralo, čekalo konačna rješenja, poljuljana je stalnost unisonog zajedništva. Sve se činilo podložnim osporavanju u ime dvostrukog načela obnove: povratka „ad fontes“ i „prilagođavanje promijenjenim prilikama vremena“ (PC, br.2). U tom s jedne strane stvaralačkom i oslobađajućem, a s druge strane kaotičnom i zbunjujućem razdoblju, dopalo me biti odgojiteljem sjemeništaraca (1974.-1979.), učiteljem novaka (1993.-2001.), gvardijanom (1984.-1988.; 2001.-2009.) i provincijalom (1988.-1992.). Nisam ni u snu očekivao tako „zavidnu“ redovničku karijeru, pa za nju nisam bio ni spreman. Umjesto osjećaja časti radi povjerenja braće, ja sam tu vidio nepravedni teret i nerazmjernu odgovornost. Pitao sam se: kako može neodgojen odgajati i neoblikovan oblikovati? I zaključio da je Provincija doista u velikoj nevolji kada je pronašla u meni odgojitelja i poglavara. Kušnja poslušnosti! Unatoč višekratnim odbijanjima viših službi i ostavkama, od kojih su neke i uvažene, ipak bi najčešće u mojim odvagivanjima prevladala lojalnost prema zajednici, što smatram također oblikom poslušnosti i raspoloživosti volje. Svoja iskustva ne umijem analizirati i vrednovati na dublji, objektivni i znanstveni način. Ograničavam se na nekoliko zapažanja i kratkih natuknica.

a) U naše malo SJEMENIŠTE kandidati su dolazili na razne načine, bez dovoljne selekcije i s različitim motivima (neki da se školuju samo). To se kod njih otkrivalo tek malo pomalo. Valjalo ih je priučiti određenom redu i radu, pružiti prve informacije o duhovnom životu i redovništvu, pratiti u razvoju. Do kraja školovanja ostajao je mali broj. Pri tome nije bio glavni razlog, osim rijetko, nesposobnost učenja i manjak školske inteligencije. Odlazili su i najbolji daci, pa i najbolji u ponašanju. Naravno, našlo se i tuposti za shvaćanje i prihvaćanje duhovnoga, psihičkih prepreka itd., ali najčešći razlozi odlazanja bili su ovi:

- Kandidat nije iz obitelji donio ispravan vjerski motiv redovničkog poziva niti ga je uspio pronaći u sjemeništu.

- Kandidat nije prihvatio odgovajati svoju isključivu (često i razmaženu) samovolju u discipliniranu i raspoloživu volju.

- Kandidat nije pristajao svoj narcistički i sebični individualizam podređivati zajedničkim programima i ciljevima. S gledišta naše teme, može se s pravom tvrditi da nisu imali sposobnosti ili poučljivosti za razumijevanje i za važnost poslušnosti prema Bogu i radi Boga, prema zajedničkim „pravilima igre“ i prema pretpostavljenima. Priznajem da me gotovo svaki dan frustrirala lakoća s kojom su mnogi odgajanci zaobilazili odgojitelja u praksi i činili ga posve suvišnim, čak i smiješnim. Mimo ili protiv dogovora i dozvole kršili su dnevni red ili sami odlučivali i rješavali mnoge stvari, od veće ili manje važnosti. Malo se tu moglo promijeniti, pa sam s vremenom naučio smanjivati svoju napetost tako da sam vrijednosno razdvajao slučajeve na one koje bih svakako odobrio da me se pitalo ili obavijestilo i na one koje ne bih odobrio. Prve sam primao na znanje s blagom opomenom ili čak pohvalom dobroj inicijativi, a drugi su bili predmet razgovora, pouke i opomene bilo u četiri oka, bilo na zajedničkim susretima.

b) U osam godina vođenja NOVICIJATA imao sam tek nekoliko grupa novaka. Meni se činilo da većina nije bila dovoljno zrela za novicijat s obzirom na stupanj prihvaćanja redovničkog života i razumijevanja života po zavjetima. Doživljavao sam ih kao one koji sjede na dvije stolice. Jesmo li mi stariji u svoje vrijeme bili zreliji? Mislim da nismo, ali sve je imalo neku ozbiljniju formu (npr. obred oblačenja na početku novicijata i nošenje habita) i veću zahtjevnost (nije tada bilo televizije ni radija npr., izlasci izvan samostana bili su rijetki i isključivo zajednički, u habitu i s magistrom, a bilo je više rada i reda) pa nije bilo toliko prilika za neposluš, odnosno suočenje s praksom redovničke poslušnosti bilo je stvarnije i oštrije. Moja iskustva s novcima bila su otprilike ova: dali su se voditi u priličnoj mjeri, a njihov smisao za suradnju i poslušnost i za zajedničko bio je svakako na većoj razini nego u sjemeništu. Međutim neka vrsta stečene komodnosti, manjak požrtvornosti i inicijative, odnosno ograničavanje na nužno i naređeno, nekako je poništavao duhovni napredak koji je obećavao. Osobito kad bi se dogodilo da prostor samostana postane odjednom pretijesan. To naprijed-natrag tapkanje tumačilo se općenito kao psihološka faza u razvoju koji bi u bogoslovlju trebao voditi većem sazrijevanju.

Sadržaju zavjeta, pa tako i vrijednosti poslušnosti, nastojao sam dati odgovarajuću pozornost, pozivajući za poučavatelje i školovane duhovnike, a odgojitelja bogoslova izvjestio bih, na kraju novicijata, dokle sam došao s pojedinim temama i što bi trebalo nastaviti u radu s odgajanicima. Prioritetnim mi se uvijek činilo poznavanje slova i duha Pravila i Ustanova te razumijevanja života po zavjetima.

c) Prvi test stanja poslušnosti u jednoj zajednici za svakog PROVINCIJALA jesu premještaji braće odnosno poslušni listovi. Netko je rekao da su odluke o ljudima križ svakog poglavara. Smatram znakovitim da nisam, kao provincijal, trebao mijenjati i povlačiti poslušne listove braći. No kako se križ ipak ne može izbjeći, valjalo je, naravno, u više slučajeva svladavati otpore i poteškoće u provedbi takvih odluka. Ne ulazeći u detalje, želim samo citirati sažetke svojih iskustava iz dva izvještaja koja sam dao: Proširenom vijeću provincije nakon vizitacije (srpanj 1990.), na polovici svoga mandata i Kapitolu provincije na kraju mandata (studenj 1992.). U prvom izvještaju se radilo tek o natuknici o stanju zavjeta, koju su prisutni dobro razumjeli, u završnom odsječku „Naša patologija“: „Zavjeti: neoplemenjena prijateljstva (čistoća); vezanost za novac, aute... (siromaštvo); neraspoloživost za suradnju, inat... (poslušnost)“.²⁸ U završnom izvještaju o svojoj službi, natuknica je bila nešto šira: „Od dijaloga i aktivne poslušnosti u traženju svoga mjesta pod suncem, što je donio proces redovničke obnove, kao lijepo i humano otkriće, kliže se prema stavu zahtijevanja, zamjeranja, pa i do ucjenjivanja. To veoma otežava službu poglavara. Moje je iskustvo, međutim, da se autoritarnošću ne može postići ništa. Upravljati se ne može imperativno već integrativno i strpljivo. To je teži put. Potrebno je uživljavanje u svaku situaciju i osobu, podrška i nagovor te postupno stvaranje ozračja u kojem će disponibilitas ili redovnička raspoloživost biti redovita redovnička vrlina“.²⁹ Poznate su mi knjige, bar na hrvatskom jeziku, koje govore o zavjetu poslušnosti s raznih aspekata, ali ja bih svoja iskustva pojednostavljeno sažeo u kategorije pozitivnog i negativnog, da ne kažem i bolnog.

- Pozitivno iskustvo imenovao bih jednostavno disponibilitas. Ona se izražavala na mnoge načine, ne samo u izravnoj poslušnosti. To je: suradnja, posebice s članovima uprave i raznih provincijskih vijeća, zatim suodgovornost i podrška, trud oko aktualnog definiranja općega dobra zajednice, poštovanje prema poglavarскоj službi, korektnost u prijeporima itd. U većine braće sreo sam neki oblik raspoloživosti i dobre volje, što je za mene istoznačnica za poslušnost.

- Negativno iskustvo najbolje opisuju pojmovi samovolje i individualističke isključivosti. I ovdje sam sreo razne vrste neposlušnosti, od lakših do težih. Mogu ih nabrojiti kao manjak poštovanja prema poglavarскоj službi, drskost prema osobi poglavara, uporno omalovažavanje i preskakanje propisane procedure (nekoj braći sam na kraju morao sam pisati molbe provincijalu, npr. za odobrenje većih poduhvata i troškova), rješavanje stvari prema isključivom kriteriju osobnog interesa, izbjegavanje dijaloga, inat, prkos i otpor, izravni neposluh, pa i neizravno

²⁸ Antun BADURINA, *Slika Provincije 1990.*, VFT 27/1990, 2-3, str. 43.

²⁹ Antun BADURINA, *Izvješće provincijskog ministra o proteklom četveroljeću*, VFT 29/1992, 3-4, str. 105-106.

ucjenjivanje. Takva iskustva su ipak pojedinačna i, srećom, ne tako brojna, ali stvaraju u zajednici nered i nejednakost te narušavaju bratstvo.

5. Zaključak

Vjerojatno ovaj prikaz ne odgovara posve očekivanjima inicijatora teme i urednika Proposituma jer je odveć subjektivan odnosno ide tragom vlastitih sjećanja i iskustava, a ne objektivnog istraživanja. Neka se, stoga, uzme kao vrstu osobnoga svjedočanstva. Zaključit ću s nekoliko tvrdnji koje mi se čine bitnima za odgajanje i sudbinu vrednote poslušnosti u budućnosti.

a) Vježbanje umijeća slušanja. „Izraz nam je poslušnosti, kao i kod mnogih drugih naroda, u svezi s glagolom slušati. Kod svake prave poslušnosti konačno se radi o slušanju Boga. Tko s pravim raspoloženjem sluša Božji glas truditi će se i da vrši njegovu volju. Budući da je danas u krizi slušanje, u krizi je i posluš.“³⁰ Mnogi autori i društveni analitičari dotaknuli su se krize slušanja u našoj brbljivoj i bučnoj civilizaciji u kojoj nitko nikoga pravo ne čuje i ne sluša. „Društveni i religiozni život stoje u tajanstvenoj uzajamnosti. Tko ne sluša svoga bližnjega, ne sluša ni Boga, a tko ne sluša Boga, ne sluša ni svoga bližnjega... Ako nas mnogi ne slušaju, mi bismo morali početi time da slušamo druge. Tada mi, počevši od sebe, stvaramo zajedništvo ljubavi po kojemu Ja-zatvorenici mogu izlaziti iz sebe i počiti prema nama“.³¹ Završimo tvrdnjom našeg velikog zaštitnika sv. Jeronima: „Ništa... se ne dopada toliko Bogu koliko poslušnost... koja je najizvršnija i jedina krepost“ (Hom. de oboedientia: CCL 78,552).

b) Kristološko produbljenje i utemeljenje poslušnosti u našim razmišljanjima i motivaciji, u duhu sv. Franje: „Braća i sestre neka imaju na umu da su se radi Boga odrekli svoje volje po primjeru Gospodina Isusa koji je svoju volju predao volji Očevoj“ (Pravilo, 25). Komentator koncilskog poimanja posvećenoga života lako će se složiti sa sv. Franjom: „Jednostavna se i potpuna Kristova poslušnost Ocu povlači kao crvena nit kroz čitavo Ivanovo evanđelje. Isus nije imao ništa svoga. Sve je bilo Očevo: Isusovi nacrti, misli, volja, riječi i djela. Sve nam to otkriva koliko je Isus kao Sin bio u neizmjerljivoj ljubavi na jedinstven način združen sa svojim Ocem. Poslušnost i ljubav idu zajedno“. I citira u nastavku misao H. U. von Balthasara: „Svijet nije bio spašen govorom i činima, niti Isusovim čudesima, nego jedino poslušnošću do smrti u napuštenosti sa strane Oca“.³²

³⁰ Anton NADRAH, *Za Kristom – smisao posvećenoga života*, Zagreb 1991, Konferencija viših redovničkih poglavara, str. 64.

³¹ Georg MOSER, *Tišina usred buke*, Korčula 1978, Izvori istine, str. 59-61.

³² Anton NADRAH, *Isto*, str. 58.

c) Poznavanje Pravila i Ustanova. Bez dobrog poznavanja „načela duhovnosti u Pravilu“,³³ nije moguće biti autentični franjevac trećoredac. Komentirajući poslušnost članova zajednice prema PC 14,2 pisac veli: „Najprije doznajemo da se tu radi o našoj poslušnosti ‘kako je propisuju pravila i konstitucije’. Ovo je vrlo važno. Do 2. vatikanskog sabora poslušnost su u svim ustanovama izvršavali uglavnom jednako. Sada svaka ustanova treba odrediti kakva je s obzirom na poslušnost njezina karizma, volja osnivača koja se zatim utjelovila u dotičnom pravilu i konstitucijama. To je za tu ustanovu volja Božja. Što nije u skladu s redovničkim pravilima i konstitucijama to ne spada u redovničku poslušnost. Ovo je poimanje ušlo i u novo crkveno pravo što je, s obzirom na staro crkveno pravo, velika novost“.³⁴ Koliko je oskudno naše stvarno poznavanje novoga Pravila doznajemo u našim dugim i mudrim raspravama o pitanjima koja su već precizno navedena bilo u Pravilu bilo u Konstitucijama ili Generalnim i provincijskim statutima. Zadnji provincijski Kapitul je tako u nekoliko navrata „otkrio“ da ono što želi formulirati već postoji napisano u našim temeljnim dokumentima. Zato je donio odluku da se poštuje i prakticira odredba čl. 229 Generalnih statuta o čitanju Pravila svakoga petka. Hoće li naši novi dokumenti zanijeti duhove redovnika i ploditi svecima kao što su to ostvarivali dosadašnji?

d) Trajni odgoj za poslušnost. Iz dosadašnjih naglasaka jasno je da rast u razumijevanju i življenju zavjeta poslušnosti nikada nije dovršen. Stoga ovdje samo podsjećam da odgoj i sazrijevanje jednako obvezuje i poglavara i podanika. „Što se tiče poslušnosti, po Koncilu, nije potrebno u poglavaru „gledati Boga“, jer to nije uvijek lako „vidjeti“. Dosta je, i to je psihološki mnogo jednostavnije, a žrtva je ista: radi Boga podvrgnuti se čovjeku“.³⁵ Poglavari kao sluge braće i zajedničkoga dobra „kao i drugi, neka i oni u svemu nastoje doznati što je volja Božja“ (Ustanove, čl. 117). „Krivi odgoj može u posluhu stvarati tipove koji se, ne samo na području određenom za poslušnost, već i na cijelom području svoga bivanja, ne pomaknu dok ih netko ne gurne. U poslušnosti su se naučili raditi jedino kad ih netko potakne. Nisu svjesni da je..., u posluhu i uz posluš, još prijeko potrebna i osobna inicijativa“.³⁶

U zanimljivoj knjižici Roberta Faricya D.I. „Kako cvjeta redovnički život“ tvrdi se kako postoje tri stupnja u razvoju karizme pojedine redovničke ustanove: razdoblje spontanosti je vrijeme prvoga naraštaja i samoga osnivača koje karakterizira poučljivost Duhu, oduševljenje, jasnoća i zauzetost koja privlači i umnaža članove; nastupa zatim razdoblje propisa, kada se umjesto početnoga oduševljenja i spontanosti želi normama i pravilima uhvatiti i zadržati snagu početaka; slijedi

³³ Srećko BADURINA, *Prema novoj zrelosti*, str. 198-204.

³⁴ Anton NADRAH, *Isto*, str. 60.

³⁵ Bonaventura DUDA, *Koncilске teme*, Zagreb 1992, Kršćanska sadašnjost, str. 199.

³⁶ Anton NADRAH, *Isto*, str. 61.

razdoblje ideologije kada se puno raspravlja i mudruje, a naglasak je na organizaciji i racionalizaciji. Nakon toga nastupa umiranje ili obnova. Autor smatra da se većina Redova i Družbi nalazi u ideološkom razdoblju i „da je istinska obnova zajedničke karizme povratak u prvotno razdoblje životne zajednice, povratak u razdoblje spontanosti“. Ali samo Duh Sveti može obnoviti u meni i u Redu karizmu zajednice,³⁷ stoga treba izmoliti nove Duhove.

U Zadru, rujan 2010.

---

³⁷ Robert FARICY D.I., *Kako cvjeta redovnički život*, Jelsa 1986, Duh i voda, str. 18.